

LJILJANA MATIĆ

Zrenjanin

O FILOZOFSKOM I NAUČNOM ZNANJU O PRIRODI

(Mirko Aćimović, *Ontologija prirode*, Akademska knjiga, Novi Sad, 2009)

Izdavačka kuća *Akademska knjiga* iz Novog Sada objavila je, u okviru edicije *Physis*, knjigu *Ontologija prirode* Mirka Aćimovića. Ovom knjigom je po prvi put sistematski predočena nauka o filozofiji prirode, koja je zapravo nauka o poreklu i prirodi prirode, i koja, dakle, pojmovno misli bitak prirodnog bića. *Teologika prirode*, *spekulativna fizika*, *eksperimentalna filozofija* i *biologika* opšti su ogleđi knjige, a shodno njihovim paradigmama mišljenja autor je predočio kategorijalne pojmove – kosmos, priroda, materija i život – jednog sistema znanja u nauci filozofije prirode. *Ontologija prirode* zasniva se na iscrpnim izvornim čitanjima, čijim interpretacijama se autor i služi kao povod za vlastitu koncepciju.

1. U ogledu *Teologika prirode* raspravlja se o najvišem ontološkom pojmu helenske fizike, tj. o bitku prirodnih bića koji je neodvojiv od materije, kretanja, prostora i vremena. U sažetku ogleda autor naglašava da je „helensko doba fizike prevashodno doba prirodne ontologije, ili teologike prirode, s kategorijalnim pojmovima *elementi*, *kósmos*, *phýsis*, kojima je logos mera stvari mišljenja i istina onoga što nosi naziv bića” (Aćimović, M., *Ontologija prirode*, Akademska knjiga, Novi Sad, 2009, str. 9). Pojam koji stoji iznad njih i kojim se helenski misli početak prirodnih bića jeste *arhe*.

Grčka reč *kosmos* upućuje na celokupni poredak stvari uređenog sveta koji je sazdan na temelju lepote, dobrote i har-

monije. Poredak bića, *kosmos*, kojima je svemir apsolutni totalitet sveg fizičkog ustrojstva prirode, jeste poredak onog jednog sve koji jeste svet i autor ističe da „to jedno jeste jedno jer je apsolutni totalitet, svo postojanje, sveukupnost postojećeg, i time sve koje je jedno. Ovo *jeste jedno sve* i jeste *sve*” (*isto*, str. 22). Unutrašnji logos strukture mitskog mišljenja tog jednog prikazano je teogonijskim i kosmogonijskim slikama sveta, a teorijskim prevladavanjem mitskog mišljenja teogonija i kosmogonija započelo je pojmovno mišljenje prirode helenskih filozofa koje se nastavilo Platonovom kosmologijom, zatim Aristotelovom metafizikom fizike, te fizikom soika i epikurejaca s kojima je i dovršena helenska nauka fizike. Latinska reč *elementa* upućuje na temeljne početke, načela, osnov, pratvar, osnovni sastavni deo pre koga još ničeg nema koje bi moglo sačiniti sve. Takođe, *arhe* filozofski upućuje na počelo, početak, prapočelo, ishodište, izvor, a ta misao o arhe prema autoru „misli *ono* kome nište ne prethodi u vremenskom poretku prostora svih stvari, ono dakle koje jeste *jeste*... Arhe nema arhe, nema ni početak niti završetak” (*isto*, str. 54). Za helenske filozofe početak svih stvari, pranačelo, jesu voda, vatra, vazduh, apeiron, atom, itd. Iako se grčki termin *atomos* najpre povezuje sa filozofskim sistemima Leukipa i Demokrita, Platon je u *Timaju* predstavio drugačiju fizičku teoriju zasnovanu na nedeljivostima. Ovaj dijalog razmatra svet

u kome su četiri različite vrste materije – zemlja, vazduh, vatra i voda – pravilna čvrsta tela sastavljena od jednostavnih figura. Za Platona, kosmos je delo uma prema kom je demijurg stvorio svemir, te s tim u vezi Aćimović naglašava da „svemir nije postao iz ničega, njegov tvorac, demijurg, ne stvara *ex nihilo* nego prema večnim bićima, ili matematičkim likovima, stoga su isto stvoritelj i njegovo delo, ono što je najbolje i najsavršenije od svega što postoji: zato kosmos i ima matematičku strukturu unutrašnje sadržine, skrivenu za spoljašnju vidljivost prolaznih stvari” (*isto*, str. 27). Prema Aristotelu ima onoliko promena (*kinêsis*) ili kretanja koliko ima vrsta kategorija, te da kretanja i promene u univerzumu ne moraju da imaju početak, jer bi pojava promene pretpostavljala prethodni proces promene. Sa ovim argumentom, Aristotel je ustanovio večno stanje promene i odbacio prethodna shvatanja o stacionarnom univerzumu. Takođe, tvrdio je da je besmisleno zahtevati ne samo početak univerzuma u vremenu, već početak samog vremena, a time je odbacio i Platonovu kosmologiju. Nauka fizike prema Aristotelu sadrži gotovo sve što se može znati o svetu. Ukoliko nema *izdvojenih* oblika – principa, kao što je nepokretni pokretač – koji su nematerijalni i nisu deo fizičkog sveta, fizika bi bila ono što Aristotel zove *prvom filozofijom*, a ukoliko takvih principa ima onda fizika zavisi od njih i predstavlja *drugu filozofiju*. Teologika prirode nije svodiva na teologiju prirode, te autor ističe da „sasvim приметna razlika između onoga što se imenuje kao *theologica naturalis* i *theologia supernaturalis* stoji upravo u tom stavu da je ovo prvo metafizika prirodnih bića, potom kod Aristotela *prva filozofija* ili nauka o prvim principima, a ovo drugo

religijsko učenje o prirodi, teologija prirode, jedna dakle vera u božanski princip stvaranja sveta” (*isto*, str. 9). Dakle, dok se prva filozofija bavi onim što je nepokretno, nepromenljivo i večno, fizika ima za svoj predmet ono što je pokretno i promenljivo, tj. ona izučava one stvari koje u sebi imaju počelo kretanja i mirovanja. Osnovna Aristotelova fizička odredba prirode je da je priroda počelo kretanja i promene, te Aćimović obrazlaže da su „sve druge odredbe iz nje, povodom nje, ili po njoj; a time je nešto onda po prirodi, prema prirodi ili prirodom, premda nikada nije isto priroda, prirodom i prema prirodi, jer nešto nije priroda niti ima prirodu, ali jeste prirodom i prema prirodi” (*isto*, str. 45). Dakle, tek s Aristotelom pojmovno jeste fizis.

2. U ogledu *Spekulativna fizika* raspravlja se o razdrešenju pitanja *kako je uopšte moguća priroda?* Prema autoru spekulativna fizika je „metafizička nauka spekulativnog uma koji prirodu zna njenim misaonim proizvođenjem iz onoga što su prethodno *supstancija* i *svet*, kojima je onda apsolut totalitet, a totalitet apsolutni realitet” (*isto*, str. 78). U središtu ideje ove paradigme mišljenja nalazi se Šeling, a u samom ogledu provedeno je istraživanje o pojmovima materije, prostora, vremena, kretanja, kao i o pojmu prirode.

Značaj Šelingovih ranih radova ogleda se u nastojanju da predoče novo objašnjenje prirode, koje, uzimajući u obzir činjenicu da je Kant nepovratno promenio status prirode u modernoj filozofiji, izbegava neke od posledica Kantove teorije, a koje su bile viđene kao *diskutabilne* od strane Kantovih savremenika. Naime, kako se subjekt uklapa u prirodu koja je shvaćena deterministički, s obzirom na to da sposobnost subjekta da *zna* zavisi od njegove

spontane samouzrokovane sposobnosti da rasudjuje pomoću kategorija. Kategorije su, prema Kantu, pojmovi razuma koji apriori propisuju zakone kako pojavama tako i prirodi koja je spoj svih pojava, te Aćimović naglašava da „priroda zavisi od kategorija, priroda uopšte, ne priroda po sebi, a kategorije su praosnovni razlog nužne zakonitosti prirode i iz njih se zatim izvode opšti zakoni prirode” (*isto*, str. 110). Ukoliko je suština prirode da stvara subjektivnost koja joj omogućava da spozna samu sebe, onda se sama priroda može tumačiti kao svojevrsni *super-subjekt*. O ovakvom shvatanju prirode raspravljao je i Spinoza. Autor naglašava da Spinoza prirodu (ili Boga) shvata kao supstanciju (*natura naturans*) koja je produktivna i aktivna, a stvorenu prirodu kao konačne moduse (*natura naturata*). Za Spinozu, priroda je jedan u potpunosti zatvoreni sistem, a celokupna stvarnost sadržana je u jednom jedinstvenom *jednom*. Supstancija je sama sebi dovoljna za postojanje, tj. ontološki je i konceptualno nezavisna. Odbacujući klasični teizam, Spinoza je izjednačio pojam Boga sa pojmom prirode, i autor kaže da je „postojanje i delatnost boga ili prirode jedno te isto u razlogu i uzroku” (*isto*, str. 97). Šeling je pokušao da izbegne posledice ovakvog Spinozinog sistema uzimajući u obzir ključne aspekte Kantove transcendentne filozofije. Autor ističe da je priroda po sebi kod Šelunga shvaćena kao *produktivnost*, a Kantov dualizam između stvari po sebi i pojava rezultat je činjenice da se produktivnost može pojaviti samo u obliku *proizvoda*. Dalje, u Šelingovoj filozofiji priroda se pojavljuje „kao svršan produkt, premda prema produkciji, proizvođenju, nije svršna, jer po svom postanju ona to nije, dakle, priroda se pojavljuje kao produkt

koji je svršan, a da nije proizveden prema nekoj svrsi” (*isto*, str. 102). Princip svog objašnjenja prirode jeste *univerzalna dualnost*, tj. nerazdvojiva razlika subjekta i objekta koja sprečava da priroda konačno dostigne takozvani zastoj. Istovremeno, ova razlika mora se temeljiti na identitetu koji povezuje subjekt i objekt, jer bi se u protivnom svi problemi dualizma ponovo pojavili.

Prema Aćimoviću, na samom vrhuncu tadašnje filozofije prirode stoji Kantov ujedinjeni princip znanja o materiji prirode i prirodi materije, čime je zapravo materija prirode shvaćena i u naučnom i ontološkom smislu. Naime, „priroda se u svom formalnom značenju prikazuje kao prvi unutrašnji princip svega onoga što pripada postojanju neke stvari, i u materijalnom značenju kao ukupnost svih stvari, ukoliko one mogu biti predmet naših čula, pa stoga i iskustva, pod kojim se razume celina svih pojava, ili čulni svet” (*isto*, str. 121). Različita shvaćanja prostora i vremena, kod Lajbnica i Njutna, predstavljaju suštinsku osnovu za Kantova istraživanja ovih pojmova. Shvaćanje da su prostor i vreme stvarni entiteti predstavlja njutnovsku poziciju, a da su oni svojevrsne relacije ili determinacije stvari, lajbnicovsku poziciju. Kant tvrdi da su prostor i vreme naprosto *oblici* intuicije, da su transcendentno idealni i da zavise od *subjektivne konstitucije uma*. Prema Kantu, predstave o prostoru mogu biti ili opšte i posredne, ili pojedinačne i neposredne predstave. Drugim rečima, one mogu biti apriorni pojmovi ili čiste intuicije, pa autor i kaže da „tako prostor obuhvata sve stvari koje su kao spoljašnje date u pojavi, ne kao stvari po sebi, jer uslovi čulnosti nisu uslovi mogućnosti stvari, nego jedino uslovi njihovih pojava.

To je empirijski realitet i transcendentalni idealitet prostora” (*isto*, str. 137).

3. Prema Aćimoviću, eksperimentalna filozofija, tj. naučno znanje o suštini ontoloških kategorija filozofije prirode, stoji „izvan i iznad ovakve proze filozofije o onome šta jeste *natura*” (*isto*, str. 149). U ogledu *Eksperimentalna filozofija* razmatraju se, dakle, osnovne, ontološke kategorije filozofije prirode, pre svega prostor, vreme, prostorvreme, kretanje i materija, a zatim osnove kosmologije, koja obuhvata istraživanja o fundamentalnim česticama i fundamentalnim silama prirode, kao i istraživanja o teorijama univerzuma. Eksperimentalna filozofija teorijskim stanovištem prirodne filozofije kao praktičke nauke o matematičkoj strukturi prirodnog poretka sveta prikazuje unutrašnju arhitektoniku svetske zgrade, i prema autoru se „takvo izvođenje sistema sveta njegovim principima i zakonima dovršava idejom o postignuću poslednjeg načela sveg znanja, naime postavljanjem Teorije velikog ujedinjenja (Grand Unified Theory), jedne konačne teorije elementarnih čestica, polja, sila i svih temeljnih zakona prirode (Theory of Everything). Jer, ničega nema da ga ima ni od čega, nigde i nikad, niti igde i nekad može biti ničeg” (*isto*, str. 150). Zahvaljujući matematici, u fizici se se stvarao novi svet – svet modela. Postoji velik broj kosmoloških modela i teorija potpuno ili delimično zasnovanih na matematici, više ili manje spekulativnih, a svake od tih teorija „sadrže svojim modalitetima i stav o njegovoj konačnoj sudbini, o konačnosti ili beskonačnosti svemira, a koncept o kraju sveta već je, dakle, postavljen izborom pretpostavki o njegovom poreklu, nastanku i unutrašnjoj strukturi” (*isto*, str. 181). Samo nastojanje da opišemo univerzum dovoljno je teško,

a sagledavanje nečeg tako apstraktnog filozofski je problem.

U filozofskom smislu Njutnovu delo *Matematički principi prirodne filozofije* (*Philosophiae Naturalis Principia Mathematica*) predstavlja ontologiju i metodologiju fizike. Prema Aćimoviću ono prikazuje arhitektoniku svetske zgrade matematičkim principima i izvođenje sistema sveta iz najjednostavnijih principa i zakona, kao metod izvođenja tog znanja. Naime, prirodna se filozofija razmatra kao „eksperimentalna filozofija naučne filozofije, kako bi se dakle onome filozofskom postavio naučni osnov, i onome naučnom stavio filozofski princip logičkog mišljenja, jer jedan je to jedinstveni sistem naučnog znanja filozofije i filozofskog mišljenja nauke, gde filozofija naučno zna a nauka filozofski misli, što i stoji kao unutrašnji zahtev duha ovoga dobnog mišljenja sveta” (*isto*, str. 155). Njtn je uveo pojam kretanja u pojmove prostora i vremena i dao precizne definicije tih pojmova. Apsolutno kretanje je kretanje apsoluta, apsolutno vreme je vreme apsoluta, apsolutni prostor je prostor apsoluta – i zbog toga su bezodnosni. Samo apsolut apsolutno postoji, i sva svojstva tog postojanja (prostor, vreme i kretanje) su apsolutna. Dakle, autor naglašava da je „Njtn prikazao pojmovnu analogiju materije, prostora, vremena i kretanja, ali je ipak njihov ontološki status razmatrao prevashodno kao matematičke pojmove o stvarima u njihovoj međusobnoj fizičkoj razdvojenosti” (*isto*, str. 241). Tek je Ajnštajn našao odnos zavisnosti prostora, vremena i kretanja. On je tvdio da se relativnost odnosi na odnosnost ova tri pojma. Postavio je teoriju koja je na svojevrsan način *pomirila* Njutnovu klasičnu teoriju gravitacije i specijalnu teoriju

relativnosti. Pre pojave Ajnštajnovе opšte teorije relativnosti, prostor, vreme i materija smatrani su zasebnim entitetima. Prema opštoj teoriji gravitacija nije sila, već upravo zakrivljenost prostorvremena usled prisustva velikih masa. Prostor je kod Njutna euklidski, beskonačan i neograničen, u njemu sva tela gravitiraju jedno prema drugom bez ikakvog efekta na strukturu prostora, a njegova geometrijska struktura ne zavisi od materije. S tim u vezi, Aćimović tvrdi da „filozofski osnovi Ajnštajnovе koncepcije prostorvremena, kao temeljnog podignuća znanja o ovome u području matematičke fizike i kosmologije, pretpostavljaju razlike u teorijskim stavovima euklidske geometrije i neeuklidskih geometrija, te njihove odnose prema nauci fizike i kosmologiji, a to i stoji u temelju razlikovanja njutnovske klasične koncepcije o prostoru i vremenu od koncepcije teorije relativiteta” (isto, str. 242). Sve do početka dvadesetog veka većina fizičara je smatrala da naš univerzum ima metričku strukturu koja je podvrgnuta euklidskoj geometriji. Međutim, sa pojavom neeuklidske geometrije i opšte teorije relativnosti postala su moguća istraživanja mogućih alternativnih karakterizacija metrika realnog prostora. A ovakva istraživanja, kako tvrdi Aćimović, vode ka teorijama koje dozvoljavaju promenu strukture metrike od prostora do prostora, ali i od vremena do vremena, te geometrija mora izgraditi najveću moguću logičku zatvorenost jer „navikom mišljenja misli se da geometrijski pojmovi odgovaraju predmetima u prirodi, koji su u konačnom i uzroci nastajanja geometrijskih pojmova” (isto, str. 247).

U knjizi se dalje navodi da moderna fizika nastaje kada se plan makroskopskih tela dovodi u vezu sa unutrašnjom struktu-

rom materije i „sasvim je jasno stavljeno u pitanje pređašnji logički način mišljenja, kojim je materija shvatana kao supstancija vidljivih atributa: trebalo je, dakle, stvoriti instrumentarij takvog načina logičkog mišljenja kojim se ispituje građa prirode, ili struktura materije, koja je, time, supstanca, supstanca, element prirodnih stvari. To polje naučnog mišljenja o prirodi materije prirode, njenih stanja, procesa, svojstava, odnosa i oblika, još uvek je i polje filozofije” (isto, str. 195). Fizičari elementarnih čestica pokušavaju da odgovore na neka od najosnovnijih pitanja o univerzumu, tj. na pitanja o poreklu univerzuma, proučavajući objekte koji ga sačinjavaju i njihove međusobne interakcije. Kada i kako je nastao univerzum, koja je struktura univerzuma, kako je univerzum evoluirao, ima li prostorni i vremenski početak i kraj, kako se pojavio život na zemlji, itd. zapravo su središnja pitanja kosmologije. Međutim, Aćimović je predočio da „ne postoji, dakako, opšta saglasnost o tome šta univerzum jeste kao sveopšta celovitost, otuda bitne razlike u matematičkim teorijama svemira u modernoj kosmologiji” (isto, str. 129). Najpoznatiji model postanka i evolucije univerzuma je *veliki prasak*, po kome je sve nastalo eksplozijom singularnosti, stvarajući tako materiju od najjednostavnijih, fundamentalnih čestica do najsloženijih, kakav je život. Odgovore na pitanja šta je bilo pre eksplozije i da li uopšte postoji to *pre*, standardni model ne daje, jer standardni model ima svoje granice, a ta se granica ogleda u singularnosti velikog praska i u postavljanju početnih uslova. Dakle, veliki prasak jeste taj singularitet, tj. prema autoru to je „matematički neopisivo i naukom neiskazano stanje, pa otuda i nema nikakvog fizičkog niti kakvog drugog smisla misliti ovu ma-

tematičku nemislivost” (*isto*, str. 174). U knjizi se dalje navodi da se filozofski problemi kvantne mehanike prvenstveno ogledaju u pojašnjenjima prelaza od kauzalnih zakona do zakona verovatnoće i interpretacije neopaženih objekata, te bi „naučno razdruženo relativističke teorije i njeno povezivanje s kvantnom mehanikom mogla biti velika objedinjena teorija, ili teorija svega (Theory of Everything)” (*isto*, str. 254).

4. Fundamentalno filozofsko pitanje biologije je problem suštine i porekla života, a ono je neposredno vezano sa opštom teorijom života, evolucionom teorijom i genetikom, pošto one razotkrivaju život kao formu kretanja materije. U ogledu *Biologika* autor i ispituje istoriju pojma kretanja materije života. On navodi da je u filozofiji biologije priroda život, tj. biologija kao logika života, dakle „život kao organizam, i organizam kao duša, gde je duh zasad najviša organska moć kojom priroda sebe zna kao sistem stupnjeva materije bića, neposredni je predmet onoga mišljenja kome je problem njegov biološki supstancijalitet, ono samo kao organski proces materije” (*isto*, str. 273).

Moderna teorija evolucije počiva na ideji da žive organizacije tokom dugog vremena istorije života na zemlji, povećavaju svoju složenost u međudejstvu sa okolinom. Aćimović dalje kaže da je pitanje o poreklu života bez prihvaćenog odgovora, ali i da se sugeriše da to poreklo treba tražiti u nekom slučajno nastalom pra-obrascu životne organizacije, kao što su virusi i bakterije, koje sada reprezentuju primitivne anaerobne organizme i da, s tim u vezi „granicu nepoznatog u biologiji određuju barem dva problema, naimе poreklo prvih živih sistema i čovekov centralni nervni sistem, koji se smatra naj-

svrsishodnijim biološkim istemom” (*isto*, str. 374). Dalje, biotička sinteza organskih tvari je karakteristična samo za savremenu epohu postojanja naše planete, jer je u početku svog postojanja zemlja bila bez života. Na njoj je bilo abiotičkih sinteza ugljenih jedinjenja koja su se usložnjavala i tako su se formirali individualni sistemi. Iz individualnih sistema formirali su se probionti i na kraju prva živa bića. Prvo slede hemijska i predbiološka, pa tek onda biološka evolucija. Biološka (organska) evolucija je promena svojstava grupa organizama tokom mnogih generacija. Autor naglašava da se razvoj (ontogenija) individualnog organizma ne smatra evolucijom – individualni organizmi ne evoluiraju. Grupe organizama, koje možemo nazvati *populacijama* podvrgnute su *poreklu sa modifikacijama*. Pod *poreklom sa modifikacijama* Darwin podrazumeva da su sve vrste, žive ili izumrle, nastale od jednog ili više prvobitnih oblika života. Upravo je zbog toga, prema autoru „u svom osnovnom stavu, evolucija kod Darvina shvaćena zapravo kao konverzija varijacija između jedinki unutar grupa koje se međusobno ukrštaju u varijacije među grupama u prostoru i vremenu, varijacije su procesi koji se zbivaju prema svojim zakonima, koji su onda i zakoni sveopšteg razvitka organizma” (*isto*, str. 317). Većina osobina organizama modifikovana je iz osobina predaka koje su postojale ranije, a to je jedan od važnih principa evolucije – one se ne pojavljuju *de novo* iz ničega. Darwinova teorija evolucije gleda na preoblikovanje živih formi preko procesa koji se sastoji od slučajnih varijacija i neslučajnog prirodnog odabira. Ona nam ukazuje da evolucija stoji nasuprot konstantnom, nepromenljivoj svetlu, da postoji zajedničko poreklo svih živih oblika,

da se evolucija dešava stupnjevito, te da je njen mehanizam delovanja, mehanizam prirodnog odabira, koji nam ukazuje da stalno niču nove vrste, dok stare izumiru. Njome je odbačena kosmička teleologija, prikazana neuverljivost kreacionizma, a stari se statički svet zamenio svetom koji evoluiru i autor kaže da je „pobliže gledano, s Darwinom teorija evolucije ustanovljena kao nauka evolucije, kao sistem evolucije biologije, kojim je i sačinjeno jedinstvo međusobno raznolikih, do tada slabo teorijski i metodološki povezanih nauka” (*isto*, str. 319). Za Oparina život je savršena forma organizacije materije koja se mogla javiti samo kao rezultat evolucionog procesa, kao određena etapa u istorijskom razvitku materije. Po njemu su poreklo života i postanak prvih bića osnovni problemi nauke o prirodi. Aćimović naglašava da je u procesu nastanka života Oparin jasno naglasio značaj evolucije materije te je „smestio svoj prvi koncept evolutivne teorije porekla života kod principa evolucije materije, kojom je jedino i moguć postanak života i onda razvitak svih živih bića” (*isto*, str. 337). Dalje se navodi da je evolutivna biologija, kao biološka nauka, zasnovana

na dokumentovanim činjenicama (istorijskoj rekonstrukciji) i na Sintetičkoj teoriji evolucije (mehanizmima evolucije). Evolutivni procesi i mehanizmi koji su doveli (i još uvek dovode) do evolutivnih promena čine dva zasebna aspekta organske evolucije. Međutim, iako su naučnici, prvenstveno biolozi, potvrdili činjenicu postojanja evolucije, mehanizmi koji su odgovorni za transformaciju i preinačenje vrsta još uvek se istražuju.

Opštim ogledima *Ontologije prirode, teologika prirode, spekulativna fizika, eksperimentalna filozofija* i *biologika* autor je proveo supstancijalno jedinstvo filozofskog i naučnog znanja o prirodi. Nauci nije zadatak opisivanje radi opisivanja, već opisivanje radi razumevanja, razumevanje je, pak, zadatak koji je filozofija postavila već na samom svom početku. Samo nastojanje da opišemo prirodu dovoljno je teško, a sagledavanje nečeg tako apstraktnog filozofski je problem, stoga Aćimović i naglašava da „proces jedinstva znanja bitnog mišljenja prirode mora biti primeren unutrašnjem zahtevu dobnih mišljenja, da, naime, filozofija *naučno* zna, a nauka *filozofski* misli” (*isto*, str. 7).